

Mladi fizik.

Piše J. N.

III.

„E vem, že vem!“ je kričal Slavko in tekel meni naproti.

„Kaj veš?“ ga vprašam.

„No, vem, zakaj se mi ni posrečil poizkus.“

Radoveden sem bil, če je pravo pogodil; ker pa se nisem maral razgovarjati z njim na cesti, sem ga povabil na dom, ki je bil blizu.

„Veste,“ je začel pripovedovati, „napravil sem pravo, kakršno ste vi zadnjič, in sem ponovil večkrat tiste poizkuse. Enkrat pa, ko so bili listki prav pošteno razkoračeni, mi pride nekaj na um. — Približam palici male koščke cigaretnega papirja in vidim, da skačejo ti papirčki proti nji kakor proti obdrgnjenemu glavniku. Tedaj sem si mislil, da mora biti palica taka kakor glavnik. Ali sem pogodil pravo?“

„Ravnotaka ni, pač pa ima tisto posebno lastnost kakor obdrgnjen glavnik.“

„To sem tudi mislil reči,“ pravi Slavko. „Tedaj mi je postalo vse jasno. Glejte! Suh glavnik ne uniči tiste lastnosti, pač pa moker. Ali je ne uniči pravzaprav mokrota? Ali me niste tisti dan svarili zaradi vlažnosti, ker ste poznali njeno uničujočo moč?“

„Prišel si precej daleč v spoznanju,“ mu rečem. „Ako boš tako napredoval, postaneš še velik učenjak. Vlaga je res kriva izgube tiste lastnosti, pa je ne uniči, kakor je ne uničijo tudi kovine. Da pa uvidiš, kako je v resnici, prinesi sem še svojo pripravo.“

Preden je prišel nazaj, sem pritrdil na sredi železne palice pečatni vosek, da mi je služil kot roč. Že po poti je deček poskrbel, da so šli listki v pripravi narazen. To pripravo sem postavil poleg svoje, ki pa ni kazala še tiste lastnosti.

„Glej, obeh priprav se hočem dotakniti hkratu s to železno palico, ki jo držim za pečatni vosek,“ sem dejal. „Glejte no!“ se je začudil, „k vaši pripravi je šlo nekoliko lastnosti od moje.“

„Kako pa to poznaš?“

„Poznam iz tega, ker so listki moje priprave nekoliko zlezli skupaj, listki vaše pa so se skoraj za toliko razkoračili,“ razlaga deček.

Ko je hotel ponoviti poizkus, sem mu rekel, naj dene namesto železne palice stekleno cev skozi obroča priprav. Pri tem pa je izostala prejšnja prikazen, dokler ni dahnil na cev, da je nanjo legla vlaga.

„Misliš še, da uničijo kovine in vlaga tisto lastnost?“ ga vprašam.

„Ne! Sedaj sem se prepričal, da se ta lastnost le razširja po njih na druga telesa.“

„Res je! Kovine in vlaga jo prevajajo od telesa do telesa in zaradi tega jih imenujemo z ozirom na to lastnost prevodnike. Steklo, pečatni vosek in tvoj glavnik, ki tej lastnosti ne dovolijo, da bi se razširila na druga telesa, ki jo tedaj osamljajo, imenujemo osamila,“ mu pojasnim.

Večkrat je ponovil ta imena, in zamišljene oči so mu postajale vedno bolj jasne, da se mi je zdelo, kakor bi dobil pojasnilo šele v imenih.

„Ne misli, da razumeš sedaj bolje, ko smo krstili telesa. Ako ne bi videl, oziroma napravil poizkusov, bi bila imena prazna, brez vsebine, brez pomena.“

Nato sem mu rekel, naj drga pečatni vosek kakor je drgal dosedaj glavnik. Ko se je dotaknil z njim obroča priprave, je videl, da je dobil tudi pečatni vosek tako lastnost kakor glavnik. To zapazivši je začel poizkušati z vsemi telesi, ki so mu bila na razpolago. Na ta način je prišel do prepričanja, da dobivajo lastnost kakor glavnik le tista telesa, ki so osamila.

„Čudno,“ mi reče, „da ravno ta telesa dobivajo to lastnost.“

„Pri svojem preiskovanju si pozabil, da si držal kovinsko palico z roko, ki je tudi prevodnik. Akotudi je na palici nastala tista lastnost, jo je roka odvedla. Glej! Železno palico, ki jo držim za roč iz pečatnega voska, drgnem ob lase in ko se dotaknem z njo priprave, se listki takoj razkoračijo.“

„Res je!“ je pristavil resno. „Tedaj dobivajo vsa telesa to lastnost; kako bi jo pa imenovali?“ me vpraša.

„Pravimo, da je električna, ker so jo opazili že stari Grki na obdrzanem jantarju, ki so ga imenovali elektron. Kakor si videl, se razširja ta električna lastnost po kovinskih palicah kakor tekočina po ceveh. Zato so mislili, da izvira od neke posebne tekočine, ki so ji dali ime elektrika. Tiste priprave pa, ki kažejo — kakor naši dve — električnost kakega telesa, imenujemo elektroskope. To naj zadostuje za danes. Mislim, da imaš dovolj novih imen.“

Premišljal je nekaj časa, potem je vprašal:

„Kako je pa to, da se mi ni hotel posrečiti poizkus v lopi in v hiši pri nas samo tisti dan, ko se je pri vas posrečil?“

„Pri meni so bila okna ves dan zaprta, da ni mogla vlaga v sobo.“

„A tako!“ je vzkliknil in šel domov. V glavi pa je imel vse polno novih načrtov.

Brez gospodinje.

Spisal *Andrej Rapč.*

aj veste, kako je, ako zboli v hiši gospodinja! Pač je res: „Žena podpira hiši tri vogle, mož le enega!“

Bil pa je čas, ko je moral Boštjanovčev France podpirati v hiši vse štiri vogle. In kislo se je držal takrat, moj Bog, tako strašno kislo kot bi pil sam pelin. No, da! Štiri vogle hiše podpirati Boštjanovčevemu Francetu ni bilo nič lažje, kot v starodavnih časih Atlantu, ki je držal na svojih ramah nebesni svod. Poleg tega pa France ni imel nikogar, ki bi bil na njegove rame položil vsaj za kratek čas svojo pezo. Prav zato se je držal tako hudo kislo kakor bi pil venomer pelin.

Boštjanovčeva mati je opravljala prašiče. Zlomek jo je menda tudi motil, da je tisti dan izbrala do svinjaka s polnim pominjekom drugo pot kakor običajno. Star štor je stal tam od jablane, ki jo je bil podrl lansko leto vihar. Boštjanovčeva mati ni pazila nanj, saj je gledala le v pominjek in v svinjak. Pa je padla, izpodtaknivši se ob štor, tako nerodno, da ni mogla več vstati.

Stal je Boštjanovčev France tisti čas na vežnem pragu in gledal za svojo ženo in ugibal, koliko bodo letos vrgli prašički. Pa je ugledal nesrečo. Seveda je skočil hitro na pomoč, ali takoj je žalostno pogledal po hiši svoji, če se že ni podrla. In videl je, da se je bila močno nagnila. Na enem samem voglu je bila še malo podprta, trije pa so silili k tlom, narazen. Eh, in nesel je ponesrečeno ženo v hišo in naprtal vse štiri vogle hiše na pleča — in jel piti pelin.

„Ata, lačen!“ se je oglasil mali Francek.

„France, France! Slišiš!“ je klicala žena v postelji.

„Muuu . . .“ se je oglašala krava v hlevu in — —

„Vik, viiiik . . .“ je krulilo v svinjaku.

France se je prijel za glavo: „Moj Bog, moj Bog! Pa si me res hudo zapustil. Koga naj pa zdaj-le slušam? Ženo? Kravo? Otroka? Prašiče? . . .“